

Плевенски исторически четения

Pleven Historical Readings

Регионален исторически музей – Плевен
Regional Historical Museum – Pleven

Издание Publication	Конфликти и разбирателства в историята Conflicts and understandings in history
Том / година Volume / year	IV / 2025
Издател / държава Publisher / country	Регионален исторически музей – Плевен, България Regional Historical Museum – Pleven, Bulgaria
Автор(и) Author(s)	Мирослав Тошев Miroslav Toshev
Институция Affiliation	Исторически музей-Омуртаг Historical Museum – Omurtag
Заглавие Title	ХУБАВАТА МАКЕДОНИЯ... ОБРАЗИ И СЛОВА ОТ ВРЕМЕТО НА ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА BEAUTIFUL MACEDONIA... IMAGES AND WORDS FROM THE TIME OF THE FIRST WORLD WAR
Страници Pages	303–320
Постоянен адрес Permanent URL	https://plevenhistoricalreadings.eu/articles/phr-4-303/

ХУБАВАТА МАКЕДОНИЯ... ОБРАЗИ И СЛОВА ОТ ВРЕМЕТО НА ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Мирослав Тошев
Исторически музей-Омуртаг

Резюме: Разработката, която предлагам на вашето внимание представя пощенски картички, фотографии и кратките писани слова на няколко наши дядовци и прадядовци от фронта на Първата световна война. Целта ѝ е да извади от тъмата на безвремието една част, макар и съвсем малка, от тежненията, усещанията, размислите и образите на редовите люде – „солта на земята“, изпратени ни от окопите. Озовали се в огъня на войната те имат своето виждане, както за „голата и глупава Македония“, така и за „хубавата Македония“, дето е „райска градина“ – един въпрос, който буди силни страсти и до наши дни...

Ключови думи: България; Първа световна война; хубавата Македония; български войник; Преспанското езеро.

Първата световна война е епохално събитие, което заема особено място в нашето обществено съзнание и в много голяма степен повлиява върху светоусещането ни през XX век и дори до ден днешен. От една страна тя е „велико потресение“, национално крушение, всеобхватна катастрофа, бележи края на реалните надежди за постигане на националния ни идеал, донесла е огромни загуби на човешки живот и материални блага. В крайна сметка именно „Голямата война“ е предопределила бъдещото скромно място на Родината ни в голямата политическа игра. От друга – буди гордост от коравите ни прадядовци и техните, без преувеличение, велики дела, усилия и умения.

В наши дни, когато се отбелязват 110 години от началото на Войната, за пореден път откриваме, че все още има какво да се узнае и какво да се напише за нея. Искам специално да подчер-

тая – образите и словата на нашите дядовци и прадедовци в много голямата си част все още са неизвестни¹, а именно те са людете изнесли на плещите си безумието на българското участие в Първата световна война и са го платили с неимоверни усилия, мъки, кръв, а много от тях и със своя живот. Надявам се в близко бъдеще, те да бъдат извадени от тъмата на безвремието и да представят гледната точка на редовия български войник – „солта на земята“ наша...

В предлаганата разработка се прави опит – разбира се съвсем малък, да се запълни празнината в познанието ни за душевната нагласа и тогавашния поглед върху светоустройството на „людето от окопите“. Тя представя спомени, образи от фотографии и пощенски картички, както и писаните кратки слова на няколко от нашите дядовци и прадедовци, пропътували малко по-малко от 110 години и достигнали до нас².

Преди да започна с изложението искам специално да отбележа и дебело да подчертая – в разработката само споделям впечатленията и чувствата, породени в мен от образите и словата на нашите дядовци и прадедовци. По-нататъшните проучвания на представените пощенски картички и фотографии оставям на идващите след нас. В публикуваните материали, те ще могат да намерят богата и надявам се, важна информация за спецификата на събитията от фронта; за оръжието в ръцете на нашите люде; за военното дело от онова време; за пощенските услуги – цензурните печати, марки, пощенски клейма; за селищата, от които са изпратени; за съдбата на подателите и прочие и прочие.

Електронните изображения на снимките и пощенските картички са събирани в продължение на повече от 25 години. Техните оригинали ми бяха предоставени от най-различни частни лица – колекционери, търговци на антиквариат, мои познати, мои приятели и т. н.

¹ Хитров, М. Три войни и мир. Циферблат. С. 2021. с. 5 – 6.

² По въпроса виж още **Тошев, М.** Из душевния мир на старите османпазарлии. Образи и слова от фронта на Първата световна война. Известия на РИМ-Габрово. Издателство Фабер. В. Търново. 2018. том V. с. 161 – 175; **Тошев, М.** „На милата ми и хубава женичка Данка“ На милата ми и хубава женичка Данка“. Образи и слова от фронта на Първата световна война. 100 години Дойранска епопея. Сборник с доклади. Издателство Фабер. В. Търново. 2019. с. 260 – 283; **Тошев, М.** „Тъкмо обратно“. Образи и слова от времето на Първата световна война. Пътят към Ньой – краят на Българския национален идеал. Сборник с доклади от национална научна среща. 13 – 14 септември 2019 г. Троян. Библиотека Род и Отечество. кн. 9. издателство Фабер. В. Търново. 2020. с. 203 – 230; **Тошев, М.** От Исакча през Гюмюрджина до „бистрите вълни на историческото „Преспанско езеро“. Образи и слова от Войните. сб. Културното наследство на Тутракан и неговото място в Добруджанската история. Сборник изследвания. Съставители Петър Бойчев и Даниела Радулова. Издава Добруджански научен институт. Тутракан. 2024. с. 162 – 176.

При обработката на оригиналните текстове правописа бе осъвременен, но на места по моя преценка, бяха запазени някои от архаичните особености в писанията, като целта е да може по-добре да се почувства духът на епохата и да се види колко са били грамотни нашите дядовци и прадядовци изпратени на война. За максимална точност са показани и изображенията на оригиналните текстове.

Представените тук ръкописни текстове от картичките и снимките са изписани с получер курсив.

Фабрично отпечатаните надписи по картичките и снимките са изписани с шрифт ArialNarrow.

Текста от отпечатъците на цензурните печати е в получер шрифт.

Всички думи и изрази поставени в квадратни скоби; изписани с шрифт **bold** и подчертаните са мои.

С многоточие в квадратни скоби са отбелязани неразчетените думи и изрази.

Разчетените думи и текстове с неясно съдържание са подчертани и означени с въпросителен знак поставен в квадратни скоби.

Текстовете на някои от фотографиите не се отнасят до разглежданата тема и не са представени в изложението. Предоставени са само датите и данните на подателя и получателя, които да послужат на заинтересованият читател, като изходна база за по-нататъшни проучвания.

Конкретната тема, която се разглежда в разработката е големият въпрос за „Македония“. Струва ми се, че ще е добре, преди да „дам думата“ на хората от онова време да припомним една стара максима: **Успехът има много бащи, а Неуспехът винаги е сираче!** Ще си позволя да продължа въпросната мисъл: **Неуспехът ражда много деца, които начеват да се бият жестоко помежду си...**

Нека да започнем с мнението на един добричлия за Македония³:

„[1915 г.] ...стигнахме гр. Скопие... вечерта в едно модерно кафене чухме и видехме двама скопски възрастни граждани да запитват един млад със сиви дрехи човек от къде е и какъв е. А той отговори: „Аз съм българин от българския гр. Добрич, който сега е под властта на румънците, а сега съм секретар на скопския

³ Ще си позволя да приложа няколко обширни цитата, с идеята по-добре да се усетят чувствата, които са вложени в написаното.

околийски началник“. Те повториха, а колко е голям вашия град. Не мога ви каза колко е голям Добрич, но там има 500 души – българи – милионери – търговци на храни, предимно жита и в техните складове около пристанището има толкова много жито, че с него може да се зарине целия ваш град Скопие с двата моста та и комин да се не вижда. Но нашето глупаво Българско правителство го отстъпи на Румъния и е **тръгнало да освобождава Вашата гола и глупава Македония**“⁴.

Както ясно се вижда, тук две мнения по въпроса няма! Категорично се заявява – Македония е „гола и глупава“.

Кратки, но твърде показателни записки по темата ни е оставил генерал Владимир Вазов. В неговите „Животописни бележки“ четем:

„месец август 1916 г., с. Хума ... Какво впечатление е направила македонската земя на войниците се вижда от следното: При Щип един войник казал: **„Брей, няма равно място, гдето да се скатае един шинел!“**

На един новопостроен път при с. Хума, на една площадка за разминаване на коли при завоя, едно магаре се търкаляло в праха и малко останало да падне в урвата. Един войник казал: **„Намери се най-сетне в Македония равно място да се търкаля едно магаре, но пак рискува да отиде в пропастта“**. Наистина само планини и гладни места. Тук там се срещат долинки и малки равнини. ...

5.12. [1916 г.] ... с. Беловодица... **Наоколо, догдето окото вижда, само голи и каменливи баири, пуста местност**. Тук е Мориховско. Македония и така е само планини, но тука е най-дивата местност“⁵.

И тук оценката е ясна и безапелационна – голи каменливи баири, пусти и гладни места, стръмнини и пропасти.

Нека да продължим с няколко „образа“ – изгледи от местата в Македония.

⁴ Спомени на Йонко (Иван) Ковашки от 1915 г. **Ковашки, Ив.** Служба-трагедия-живот. Спомени. издателство Фабер. В. Търново. 2016. с. 78.

⁵ **Вазов, В.** Животописни бележки. издателство Фабер. В. Търново. 2017. с. 99 – 100, 111.

Лице:

Бдинци на Перистер – Наблюдател

Гръб:

Пощенска Карта

27-VI- [1]918 г.
Др [аги] Томов,

Изписания текст няма отношение към темата за „Хубавата Македония“. Той ще бъде предмет на следваща тематична разработка.

Печат „Ротофот – А. Д.“ – Берлин

Поздрав от все сърдце.

Т. Тодоров

[печат]⁶

Проверил

Поручик: [подпис]

[за] **Г-н Томов**

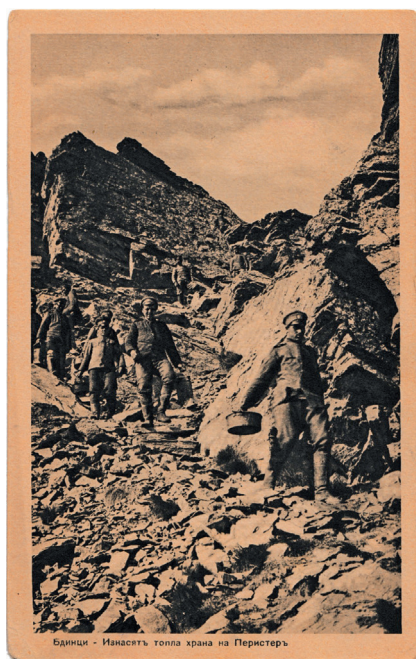
Поручик

(на лечение в 2/6 зап [асна] болница.

гр. Прилеп

Гледката е зашеметяваща... Камъни, камъни, камъни и нищо друго освен камъни! През зимата със сигурност стават ледени, а през летните горещини, без съмнение, лъхат жегата като от пещ. Не се вижда нито дръвче, ни храст, дори тревичка няма – няма нищо живо. Живота е напуснал тези места и само нашите мъже се изпратени там...

⁶ В отпечатъка се разчита: „...ходен ин...дант...6° диви...“.

Бдинци. Топла храна

Лице:

Бдинци - Изнасят топла храна на Перистер

Грѣб:

Пощенска Карта

23.V.1918 г.

Драги Томов,

Изписания текст няма отношение към темата за „Хубавата Македония“. Той ще бъде предмет на следваща тематична разработка.

Проверил [печат]

Капитан [подпис]

За Поручик

Томов Стефан

Гр. Прилеп

2/6 запасна болница.

Няма никаква промяна – камъни, камъни, камъни и нищо друго освен камъни...

Бдинци. Наблюдател на Перистер

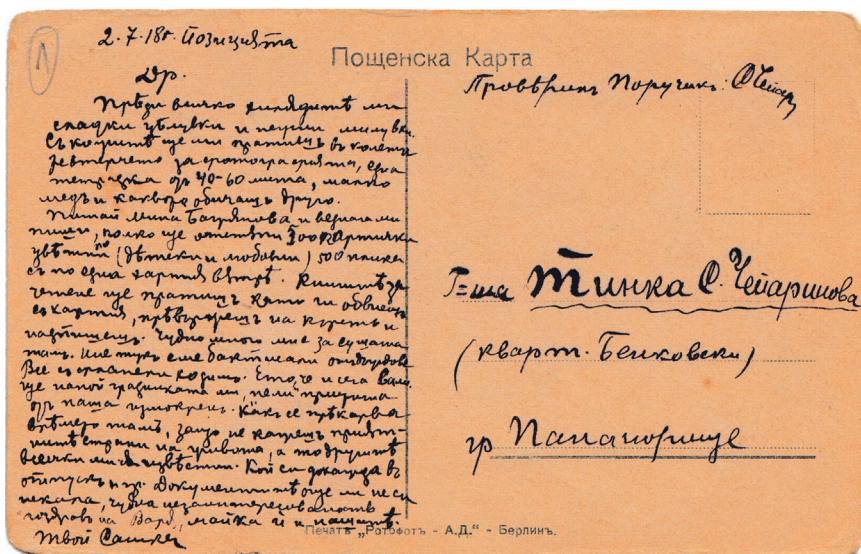
Лице:

ВДИНЦИ⁷ – наблюдател на Перистер

Гръб: Пощенска Карта

⁷ Тук е допусната печатна грешка – отпечатана е латинската буква „В“, сиреч, латинския звук В, вместо кирилската буква „Б“. Явно в берлинската печатница не са били снабдени с пълен кирилски шрифт.

2.7. [19]18 г. Позицията Др [ага]. Преди всичко хилядите ми сладки целувки и нежни ми- лувки. Изписания текст няма отноше- ние към темата за „Хубавата Ма- кедония“. Той ще бъде предмет на следваща тематична разработка. Твой Сашко⁸ Печат „Ротофот – А. Д.“ – Берлин	Проверил Поручик: [Подпис] С Чепар⁸ Г=жа Тинка С. Чепари- нова⁸ (кварт [ал] Бенковски) гр. Панагюрище
--	--

Виждат се внушителни планински склонове. И те пак са голи, пак няма гори, няма ни едно дръвче. Само край оръдието се забелязват изсечени храсти с измъчени стъбла и криви клони, които, най-вероятно, са водили дълга борба за оцеляване със суровите ветрове, снеговете и жегите из тия баири.

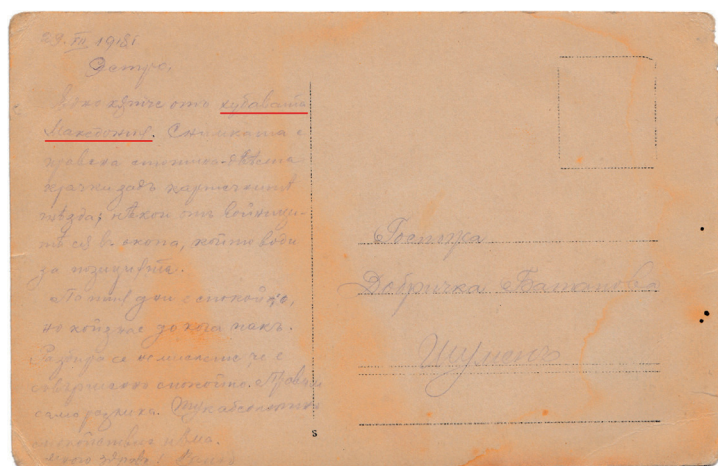
Хубавата Македония...

Лице:

Без текст.

Гръб:

⁸ Може би, проверилият поручик е съпруг на получателката – „Сашко“, „С Чепар“, „Тинка С. Чепаринова“. Почти невъзможно е да ѝ бъде брат, защото, едва ли ще прати на сестра си „нежни милувки“...?

Сестро, Едно кътче от хубавата Македония. Снимката е правена на стотина-двеста крачки от картечните гнезда; някои от войниците са в окопа, който води до позицията. По тия дни е спокойно, но кой знае до кога пак. Разбира се не мислете, че е свършено спокойно. Правим само разлика. Тук абсолютно спокойствие няма. Много здраве! Ва [...]	Госпожа Добричка Батанова Шумен
--	---

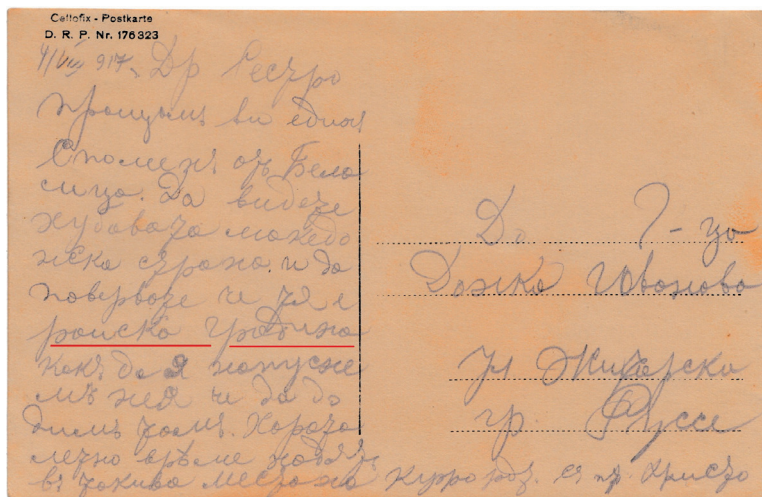
„...хубавата Македония“!? Сиреч, има люде, за които Македония не е „гола и глупава“. На фотографията се виждат пак голите баири без гори, без дървета, а и тук-там се показват големи камънаци, но неизвестния наш працядо ясно е изписал „...хубавата Македония“...

Райска градина...

Лице:

Без текст.

Гръб:

4/VIII 1917 г. Др [ага] Сестро
 Пращам Ви един спомен от Беласица.
 Да видите хубавата македонска
 страна и да повервате че тя е райска
 градина. Как да я напуснем нея че да
 дойдем там. Хората летно време хо-
 дят в такива места на курорт. С пр
 [...] Христо

До Г-ца
 Донка Иванова
 ул. Житарска
 гр. Русе

Не е само „...хубавата македонска страна...“, ами и „рай-
 ска градина...“, гдето се ходи на „...курорт...“! Явно, Македо-
 нията не е само „гола и глупава“, за всичките наши прадядовци
 изпратени на война!?

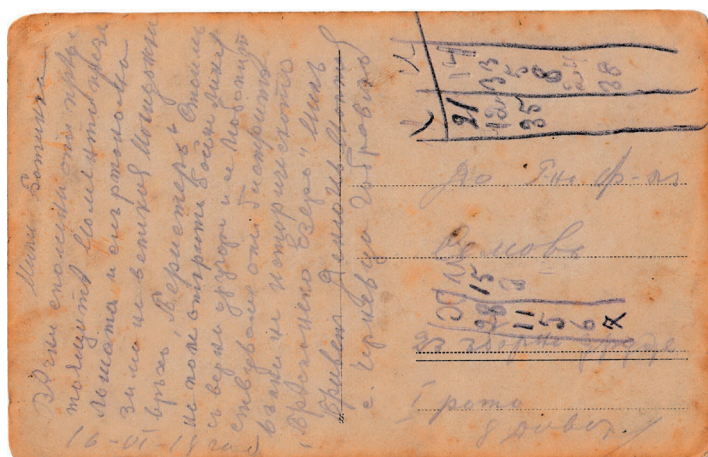
Историческото Преспанско езеро

Лице:

Без текст.

Гръб:

Мили Батинка Вечни спомени от предстоящите моменти[?] през лошата и смър- тоносна зима на великия Маки- донски връх „Перистер“. Стоим на поле открито бойна линия с верни другари и се любопитствуваме от бистрите вълни на историческо- то „Преспанско езеро“ Мил привет Деню Ив Моллов с. Черневци Габровско 16-VI-[19]18 год	До г-н ф [елдфебе] л Семов 23 зборнадруж [ина] 1 рота 8 дивиз [ия]
---	--

Има над какво да се замисли човек, когато чете кратките писани слова на „Деню...“ от „с. Черневци Габровско“...

Сурова е Македония и на „великия Макидонски връх „Перистер“ „ вият мразовитите ветрове на „лошата и смъртоносна зима“. Но, как може българин да остане равнодушен и да изостави „историческото „Преспанско езеро“, което сигурно е нашепвало легенди за миналото?

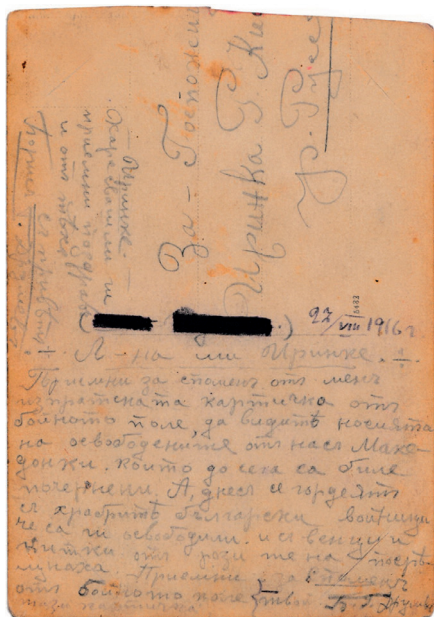
Що за чудо е тая Македония, „дето няма „място да се [о] търкаля едно магаре“, а е прикътала в себе си Преспанското езеро с „бистрите вълни“?

Македонките

Лице:

Без текст.

Гръб:

([...]⁹.) 27/VIII 1916 г.

Л-на¹⁰ ми Иринке.

Приемни за спомен от мен из-
пратената картичка от бой-
ното поле, да видите носията
на освободените от нас Маке-
донки, които до сега са били
почернени. А, днес се гордеят
с храбрите български войници
че са ги освободили. И с венци
и китки от рози те на пос-
рещнаха. Приемни за спомен
от бойното поле тази кар-
тичка {Твой Б. Г. Друмев

– Иринке–

Харесваш ли ги

приемни поздрав и от тях
с привет!

Борис Г. Друмев

За госпожи [ца]

Иринка Р. Ки [...]

гр. Русе

5432

До сега идеше реч само за голи каменливи баири, за стръм-
нини и пропасти. А живее ли някой из тия места? Да, живее...
Българи живеят там и нашата войска вече ги е освободила, а те
са я посрещнали с „**венци и китки от рози**“. Какво ли е чувст-
вото, своите си да те посрещат като Освободител?

⁹ Името на селището е заличено, най-вероятно, от цензурата.

¹⁰ Вероятно „**Любезна**“.

Не! Тук вече не е Сърбия

Лице:

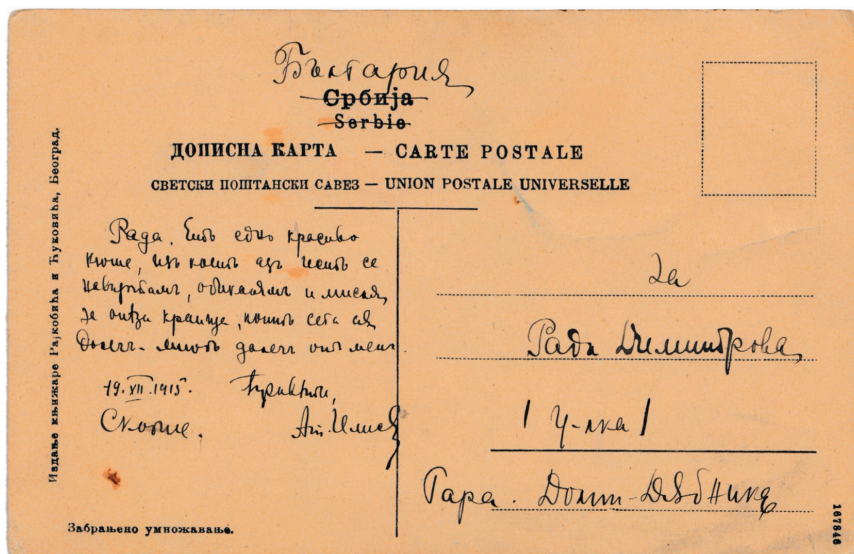
Без текст.

Гръб:

България

Србија

Serbie

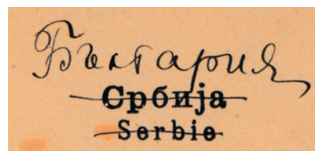

ДОПИСНА КАРТА – CARTE POSTALE

СВЕТСКИ ПОШТАНСКИ СЪВЕЗ – UNION POSTALE UNIVERSALLE

Рада, ето едно красиво кюше, из което аз често се навъртам, обикалям и мисля, за онези краища, които сега са далеч – много далеч от мен	За Рада Димитрова, (у-лка) ¹¹ Гара. Долни-Дъбник Забрањено умножавање 167846
---	--

Декември 1915 г. Българската армия вече е освободила град Скопие – „едно красиво кюше“ из Македония. А едно от „нашите момчета“ се е заело да въведе порядък в тия земи...

И действа категорично туй „наше момче“! И със замах – в края на чертите, с които е задраскал „Србија“, чак е натиснало перото, сякаш за да постави точка по въпроса...

Прилеп и Маркови кули

Лице:

Прилеп – Prilep Ман. св. Арахангел
при

Маркови кули 23/XI [1]916 г.

Гръб:

БЪЛГАРИЯ.

ПОЩЕНСКА КАРТА.

¹¹ Вероятно „учителка“.

23^и Ноември 1916 г. Тате, Получих Ви картичката от 8^и т[ози] месец, на която разбрах съдържанието. За сега съм здрав, също и брата Марко е здрав. С привет твой син Васил	[печат] [...] Дивизионна пол- ска болница ОТ 8-а дивизия Проверил, Поручик: Ан [Подпис] До Господина Стефан Е. Чифудов Кв. „Новий“ Гр. Ст – Загора На тази страница се пише само адресът.
---	---

Маркови кули... Каква красота – сурова, даже страховита красота, пред която никой не може да остане равнодушен! Огромните скали, черни като че ли от смола издялани, изправили се до „въз Бог“, под тях манастира „Свети Архангел“ с широките чардаци и сводестите си тремове, манастирската църква с тухлените арки на кубето... Настръхваш, докато ги гледаш!

Ами магическото име Марко?

Крали Марко Прилепчанин, дето песни се пеят по цяло българско!? Марко Кралевити, „Марка Бугарина“, що му думат „Луди бугарине“! Онзи Марко дека се е бил с „турци-еничари“ таман „три месеци време, та отгъвна девет кадилъци, седемдесет бели манастири, осемдесет църкви равани!“! Щом чул глас „открай бели Дунав, дето били роби заробени – заробил ги Емзабег арапин“ цели „три синджира робъе“, та рипнал с „Шарко добра коня“, па „разтроши три синджира робъе“ и посякъл „три ара-

па църни“. Крали Марко дето носи „тежка боздугана, тежка дори шестотин ока“, опасал е „сабя дипленица, що се дипли дванаеся пъти“ и „се вие като люта змия“, дето сече дръва и камъне“. Кога седне да почине – пие вино с „чаша ведреница“, дека сбира „ведро и половина“!!!¹² Туй е той Крали Марко Прилепчанин, що е речено „да се пое и да се казуе, дека Марко юнак над юнаци, дека Марку равен юнак нема“.

Ето това е Прилеп с Маркови кули, ето това е само част от Македония...

Накрая... Все таки, каква е Македония – „**гола и глупава**“ или „**хубавата...райска градина**“? Каквата и да е, тя е била дълбока вкоренена, била е неотменна част от сърцата и душите на нашите прадедовци, изпратени на война преди малко по-малко от 110 години, а и в наши дни буди бурни чувства в нашите сърца и души...

¹² **Името** на селището е заличено, най-вероятно, от цензурата.

BEAUTIFUL MACEDONIA... IMAGES AND WORDS FROM THE TIME OF THE FIRST WORLD WAR

Miroslav Toshev

Historical Museum – Omurtag

Abstract: The study I present to your attention showcases postcards, photographs, and brief written words from several of our grandfathers and great-grandfathers who served on the frontlines of the First World War. Its aim is to bring out from the darkness of timeless oblivion a small fragment of the yearnings, feelings, reflections, and images of ordinary people – the “salt of the earth” – sent from the trenches. Thrown into the fire of war, they held their own views, both of the “barren and foolish Macedonia” and of the “beautiful Macedonia,” described as a “paradise garden” – a topic that continues to provoke strong emotions to this day...

Keywords: Bulgaria; First World War; Beautiful Macedonia; Bulgarian soldier; Lake Prespa.

Мирослав Тошев

Исторически музей – Омуртаг

Омуртаг, ул. „Генерал Тотлебен“ № 53

E-mail: muzey@abv.bg